

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Een middeleeuws historielied in de Vroegmoderne Tijd

Anrooij, W. van

Citation

Anrooij, W. van. (2024). Een middeleeuws historielied in de Vroegmoderne Tijd. In . Leiden.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4103734>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4103734>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Prof.dr. Wim van Anrooij

Een middeleeuws historielied in de Vroegmoderne Tijd

Universiteit
Leiden

Bij ons leer je de wereld kennen

Een middeleeuws historielied in de Vroegmoderne Tijd

Rede uitgesproken door

Prof.dr. Wim van Anrooij

ter gelegenheid van zijn afscheid als

hoogleraar Nederlandse literatuur tot de Romantiek

aan de Universiteit Leiden

op vrijdag 1 november 2024

**Universiteit
Leiden**

Waarde Rector Magnificus, leden van het Faculteitsbestuur Geesteswetenschappen, zeer gewaardeerde collega's en studenten, en voorts u allen die deze plichtigheid met uw aanwezigheid vereert.

Als de culturele herinnering ons niet bedriegt, is de Hollandse edelman Gerard van Velsen ruim zeven eeuwen geleden door de straten van Leiden gerold in een ton beslagen met spijkers. Naar verluidt kwam hij er levend uit, maar werd hij vervolgens geradbraakt en onthoofd. Deze wrede straf zou aan hem zijn voltrokken omdat hij tijdens een verhoor in Dordrecht had toegegeven aanstichter te zijn geweest van de samenzwering tegen Floris v, die was uitgelopen op de moord op de Hollandse graaf op 27 juni 1296.

Leiden had een bijzondere band met Floris v: de graaf was er op 24 juni 1254 geboren en in 1266 had hij de stadsrechten bezegeld, die gebaseerd waren op eerder verleende privileges. Het is dus heel wel mogelijk dat de Sleutelstad Gerard van Velsen als het brein achter de samenzwering had opgeëist. Medestanders in het complot werden terechtgesteld in Dordrecht, Delft, Haarlem en Kennemerland, sommige anderen hadden de bui al zien hangen en waren tijdig naar elders gevlucht.

De moord op Floris v en Stokes vervolg op de *Rijmkroniek van Holland*

Wat was er direct aan de moord op de Hollandse graaf voorafgegaan? Om daarvan een indruk te krijgen kunnen we het beste te rade gaan bij de grafelijke klerk Melis Stoke, die in 1301-1302 een vervolg schreef op de anonieme *Rijmkroniek van Holland*, waarin hij de kwestie uitgebreid ter sprake bracht. Deze *Rijmkroniek* was zo'n twintig jaar tevoren tot stand gekomen en opgedragen aan Floris v. Het werk is het vroegste voorbeeld van geschiedschrijving in de volkstaal en werd in latere eeuwen beschouwd als de belangrijkste bron voor de geschiedenis van het graafschap Holland. Dat valt onder meer af te lezen aan de vele gedrukte edities die ervan verschenen.

Het begon met de uitgave van de dichter-koopman Hendrik Laurensz. Spieghel en de humanist Jan van der Does in 1591, waarvan in 1620 een herdruk verscheen. Daarna volgden edities van Cornelis van Alkemade (1699), Balthazar Huydecoper (1772), Willem Gerard Brill (1885) en recent Jan Burgers (2004), en dan ga ik nog voorbij aan de uitgave die Petrus Scriverius in de zeventiende eeuw voorbereidde, maar die uiteindelijk niet werd gerealiseerd.

De bijzondere status van de *Rijmkroniek* leek even in gevaar te komen toen in de late zeventiende eeuw de kroniek van Klaas Koliijn opdook, een tekst die ouder heette te zijn dan de *Rijmkroniek*. De Deventer stadssecretaris Gerhard Dumbar (1680-1744) verzorgde in 1719 een eerste uitgave van het werk. De ontdekking van de kroniek van Klaas Koliijn deed veel stof opwaaien, maar Balthazar Huydecoper slaagde er al in de achttiende eeuw in aan te tonen dat het om een zeventiende-eeuwse falsificatie ging. De *Rijmkroniek van Holland* zal vanmiddag meer dan eens ter sprake komen. Ik geef om te beginnen in hoofdlijnen weer wat Stoke kort na 1300 schreef over de moord op Floris v.

In 1296 wierp de Hollandse graaf zich op als vrede-stichter in het grensgebied tussen Utrecht en Holland, waar de bisschop van Utrecht het aan de stok had met enkele van zijn machtigste leenmannen, te weten Herman van Woerden en Gijsbrecht van Amstel. Tijdens een door de graaf georganiseerde verzoeningspoging in Utrecht, waarbij alle hoofdrolspelers in het conflict aanwezig waren, werd de strijdbijl begraven. Zo leek het althans. Want toen de Hollandse graaf na afloop van de vredesbesprekingen ter verpozing deelnam aan een jachtpartij, werd hij even buiten Utrecht opgewacht en volkomen onverwachts gevangen genomen door een groep edelen met wie hij kort tevoren nog aan tafel had gezeten. Vervolgens werd hij ontvoerd naar Muiden en opgesloten in het Muider slot. Dat werd kort daarop echter omsingeld door een groep landlieden die de Hollandse graaf wilden bevrijden. De samenzweerders zagen kans het slot te ontvluchten, maar stuitten ter hoogte van

Muiderberg alsnog op een groep tegenstanders die hun landsheer probeerden te bevrijden. Gerard van Velsen trok daarop zijn zwaard en bracht de graaf met ruim twintig steken om het leven. Tot zover Stoke.

Al in de vroege veertiende eeuw ging men ervan uit dat de samenzweerders graaf Floris naar Engeland wilden ontvoeren. De Engelse koning zou daartoe opdracht hebben gegeven omdat de Hollandse graaf kort tevoren het Engelse politieke kamp had verlaten om zich actief achter de partij van de koning van Frankrijk te scharen. Ook tegenwoordig gaan historici uit van een internationaal complot. Tegelijkertijd zijn er echter bronnen waaruit naar voren komt dat Gerard van Velsen een persoonlijk motief had om zich op Floris v te wreken: de graaf zou zich hebben vergrepen aan diens echtgenote. Het is dit persoonlijke motief dat expliciet aan de orde komt in een Middelnederlands historielied dat kort na de gebeurtenissen is ontstaan.

Het historielied over Floris v in versies en bewerkingen

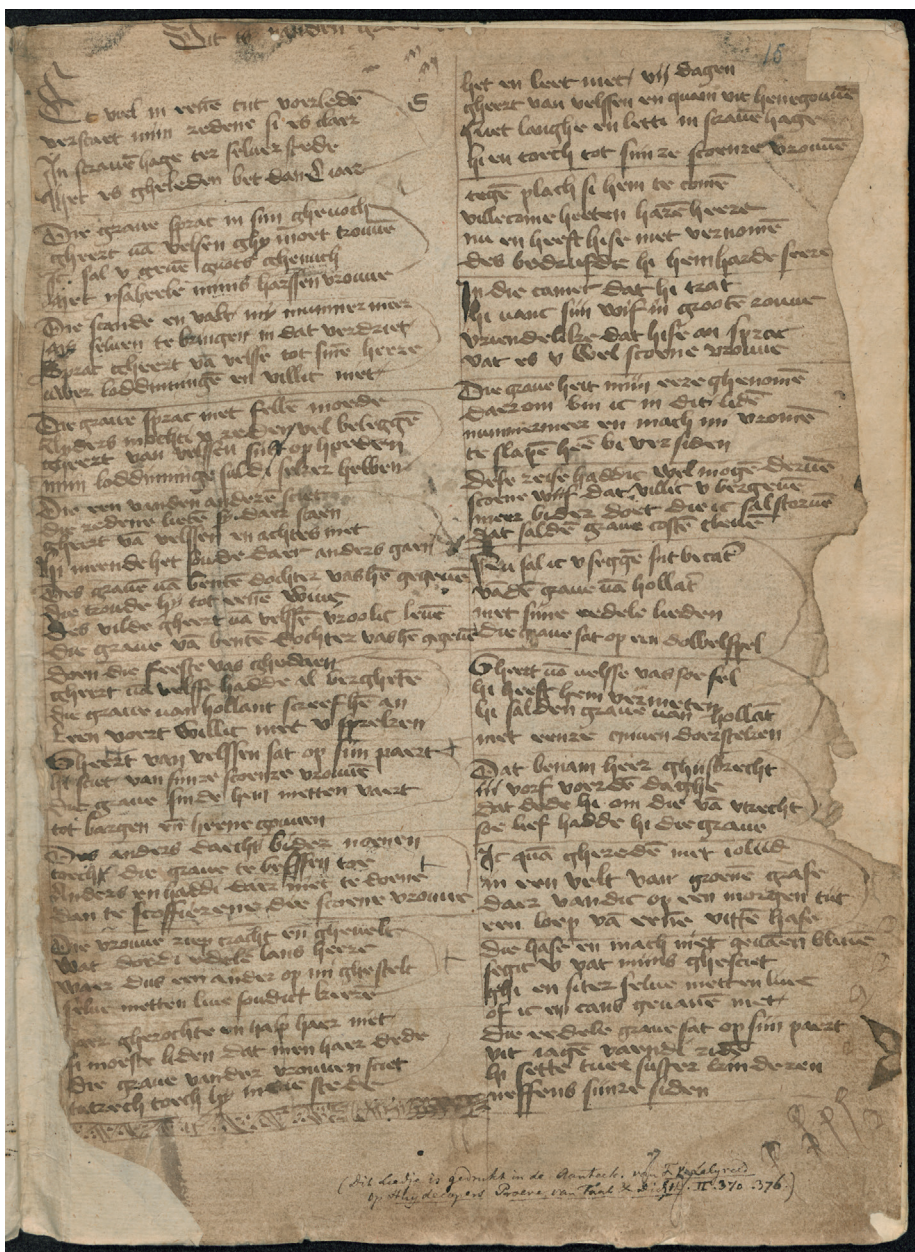
Het lied waarop ik doel is met afstand het oudste historielied uit de Noordelijke Nederlanden. De vroegste versie dateert van kort na 1300, de laatste kwam nog rond 1700 tot stand. Het lied is bekend in drie versies en drie bewerkingen. In de eerste eeuwen na zijn ontstaan kende het vooral een mondelinge overlevering. Het vroegste handschrift waarin het lied over Floris v voorkomt dateert van kort na 1450 en wordt bewaard in de Leidse Universiteitsbibliotheek (Ltk. 194) (Afb. 1). De tekst werd daarin vermoedelijk uit het hoofd opgeschreven, zij het incompleet. Het handschrift dat daar chronologisch op volgt – het handschrift-Jochems – is een liedblad uit het midden van de zestiende eeuw en bevat voor het eerst een complete tekst van het historielied (Afb. 2). Daarna verschijnt het lied in 1591 voor het eerst in druk, als bijlage bij de eerste uitgave van de *Rijmkroniek van Holland* door Spieghel en Van der Does, om vooral in de zeventiende, maar ook nog in de achttiende eeuw een ruime verspreiding te vinden onder brede

lagen van de bevolking via gedrukte liedboeken en losse blaadjes. Afgaande op de overlevering lijkt de populariteit van het lied vanaf omstreeks 1600 dus spectaculair toe te nemen en een zeer brede bekendheid te verwerven in de zeventiende eeuw.

De receptie van het historielied

Vanmiddag wil ik mijn betoeg toespitsen op de vraag naar het publiek van de versies en bewerkingen van het historielied over de moord op Floris v. Er zijn tal van aanwijzingen uit de Vroegmoderne Tijd dat het lied bekend was onder zogenoemd 'gewone mensen'. Zonder dit laatste te willen weerleggen wil ik aannemelijk maken dat dat niet het hele verhaal is en dat het historielied ook bekendheid genoot in elitaire kringen. Ik doe dat aan de hand van twee recent opgedoken handschriften die in mijn boek over de versies en bewerkingen van het historielied over Floris v (dat binnenkort verschijnt) uitgebreid ter sprake komen. Het eerste handschrift is het al genoemde handschrift-Jochems ofwel het midden-zestiende-eeuwse liedblad waarin voor het eerst een complete versie van het lied is overgeleverd. Het tweede is een achttiende-eeuws handschrift van de Rotterdamse oudheidkundige Cornelis van Alkemade (Afb. 3). Dat handschrift heeft lang verstopt gezeten in een exemplaar van de herdruk uit 1620 van de uitgave van – daar is hij weer – de *Rijmkroniek van Holland* uit 1591 door Spieghel en Van der Does. Van Alkemade benutte dit exemplaar bij de voorbereiding van zijn Stoke-editie uit 1699 en voegde er tussen 1719 en 1727 drie handgeschreven versies van het historielied aan toe. In zijn Stoke-editie had hij trouwens ook al twee varianten van het historielied opgenomen. Met zijn belangstelling voor uiteenlopende versies en bewerkingen van het lied ontptopte Van Alkemade zich als een ware filoloog.

Voor één van de drie liedversies die hij tussen 1719 en 1727 kopieerde had Van Alkemade de beschikking over het zestiende-eeuwse handschrift-Jochems. Ik trof dit handschrift in 1999 aan in privébezit, waarna de toenmalige eigenaar me meer dan eens in de gelegenheid stelde het liedblad te bestuderen. Als

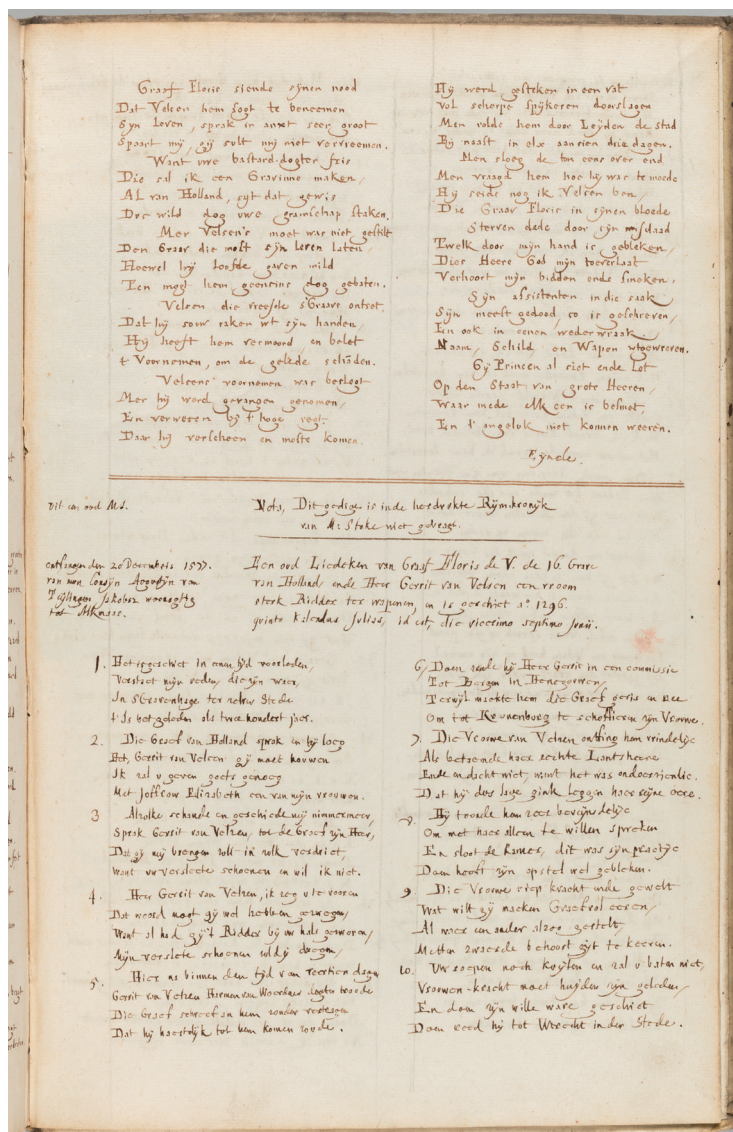
Afb. 1 Historielied over Floris v in handschrift Leiden, Universiteitsbibliotheek, Ltk. 194, fol. 15r.

Den mit lieden van S. anne flous die ...
 Ende des v. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26.

1. Dat y. v. 12. hi doon is doorleden
 2. Die graef van holland sprac hi dat
 3. Die graef van brabant sprac hi dat
 4. Die graef van flevoland sprac hi dat
 5. Die graef van utrecht sprac hi dat
 6. Die graef van overijssel sprac hi dat
 7. Die graef van gueldre sprac hi dat
 8. Die graef van limburg sprac hi dat
 9. Die graef van brabant sprac hi dat
 10. Die graef van holland sprac hi dat
 11. Die graef van brabant sprac hi dat
 12. Die graef van brabant sprac hi dat
 13. Die graef van brabant sprac hi dat

14. Die graef van brabant sprac hi dat
 15. Die graef van brabant sprac hi dat
 16. Die graef van brabant sprac hi dat
 17. Die graef van brabant sprac hi dat
 18. Die graef van brabant sprac hi dat
 19. Die graef van brabant sprac hi dat
 20. Die graef van brabant sprac hi dat
 21. Die graef van brabant sprac hi dat
 22. Die graef van brabant sprac hi dat
 23. Die graef van brabant sprac hi dat
 24. Die graef van brabant sprac hi dat
 25. Die graef van brabant sprac hi dat
 26. Die graef van brabant sprac hi dat

Afb. 2 Historielied over Floris v in handschrift-Jochems, rectozijde. Het handschrift-Jochems
 berust sinds 2024 in de Leidse Universiteitsbibliotheek onder signatuur Ltk. 2348.

Afb. 3 Afschrift van versies van het historielied over Floris v door Cornelis van Alkemade. Handschrift, meegebonden in het Haarlemse exemplaar van [Hendrik Laurensz. Spieghel], *Hollandtsche Rijm-kronijk. Inhoudende de geschiedenissen der graven van Hollandt tot het jaer m.ccc.v. [...]. Met een voorrede des Edelen E. jonkh. Jan vander Does [...]*. 's-Gravenhage: Hillebrant Jacobsz., 1620, fol. fol. III°. Het Haarlemse exemplaar berust in het Noord-Hollands Archief, Oude boekerij van de Stichting Bibliotheek Zuid-Kennemerland te Haarlem, Collectie, Toegang 1590, inv.nr. 14531. Van Alkemade tekende daarin op afzonderlijk toegevoegde bladen onder meer drie varianten van het lied over Floris v op. Op de afbeelding het slot van de rederijdersbewerking en het begin van de Jochems-versie.

Gras Floris ziende sijn nead
 Dit Velten hem sogt te beneemen
 Sijn leven, sprak in suet seer groot
 Spant mij, sij cult mij niet voorreemen.
 Want wie bistard, dogten fris
 Die sal ik een Gravine maken,
 Al van Holland, sijt dat gewis
 Der wild dog uwe graunelap staken,
 Mer Velten moet was niet geflitte
 Den Geer die melt sijn leren laten,
 Hoeret hij loefde sijn mild
 Ten mogt hem gootinc dog gebiten.
 Velten die riepske s'Grave ontsot,
 Dat hij rom riken wt sijn handen
 Hij heeft hem vermand en belot
 t'Vonnemen, om de gelede schiden.
 Velten voornemen was beleg
 Mer hij word gevangen genomen,
 In verwersen by t'houe vest
 Daar hij verlehen en wette komen.

Hij word gefleken in een vat
 Vol seloppe spijkeren donslagen
 Men veldt hem doe Leijden de stad
 By naast in olx saanen die dagen.
 Men sloeg de tin een oer end
 Men vreesd hem hoe hy was te moede
 Hy reide nog ik Velten bea
 Die Graaf Floris in sijnen bloede
 Sterven dede door sijn mydsad
 Twelk door mijn hand is gebeten,
 Dior Heere Gal mijn bevelst
 Verhoort mijn bidden ende sincken.
 Sijn assistenten in die saak
 Sijn moeft gedaed so is gebleven
 In ook in sinnen weder vrasak
 Maan, Schild, en Wapen vgevoeren.
 Gy Prinzen si niet ende lot
 Op den Staat van grote Heeren,
 Waar mede elk een is belmet,
 In t'angelok niet kamra weeren.

Eynede.

dit in vol. M. d.

Nota, Dit gedicht is inde herdrukte Rijnkronijk
 van de Stake niet gelyc.

ontfangen den 26 November 1599.
 van me. Leijn. Aggria van
 D'ghelen, s'keken woonges
 tot Alkemade.

Hon oud Liedeken van Graaf Floris de V. de 16 Graven
 van Hollandt ende Heer Gerrit van Velten een vroom
 sterk Rivdce ter wapenen in is geschiet a 1296.
 grise Kolodas Jelis, id. city. Sic viccina sepino Jani.

1. Het geschiet in man bij woorsten,
 Verriet sijn veld, die sijn vrees,
 In s'Gravenhage ter achter die die
 t'is tot geliden als t'wa kandelst phot.

2. Die Geert van Hollandt sprak in hij loep
 Het Gerit van Velten sijn maet kerwen
 Ik sal u geven goete goet
 Met Joffeow Elizabeth een van sijn vrouwen.

3. Alsolke rekende in geschiede mij nimmermeer
 Sprek Gerit van Velten, toe de Geert sijn Heer,
 Die sijn mij brengen tall in alk verdriet,
 Want ververstete sekouren in wil ik niet.

4. Heer Gerit van Velten, ik leg u te vreesen
 Die wreed maet sijn wil hebben u goet
 Want si heb sijn Ridders bij in hals geweren
 Aijn verstelte sekouren seldij degen.

5. Hier as vimes een tijl van reechen degen
 Gerit van Velten Barmen woorde sijnen kerde
 Die Geert reerret in hem vreesen vreesen
 Dat hij keestijck tot van kanten vreesen.

6. Daar reide bij Heer Gerit in een commissie
 Tot Bergen in Heer vreesen,
 Teroijt maekte hem die Geert sijn vreesen
 Om tot Ke vreesen te sekouren sijn vreesen.

7. Die Vreesen van Velten sekong hem vriendelike
 Alse betoude kece sekouren Lant'houe
 Ende maekte niet wiet het was endoerijende.
 Dit bij des lye sijnk leggen hoe sijn oore.

8. Hij troude hem zoot bevigelike
 Om met hore alle te willen sproken
 En slout de kames, dit was sijn reachtje
 Daan kerft sijn spietel wel gebeten.

9. Die Vreesen riep kraecht ende gewelt
 Met wilt sijn maeken Gravel oeren
 Al was in vreesen sijnke gestelt
 Meten vreesen b'choort sijn te keeren.

10. Uw zegen noth keuten en sal u vreesen niet
 Vreesen kraecht maet hujden sijn gebeten
 En doen sijn wille ware geschiet
 Daan vrees bij tot vreesen in die Stede.

Afb. 4 Tombe van Floris v in de Grote Kerk te Alkmaar (huidige situatie), Paul Beentjes, 2020.

primeur mag ik vandaag onthullen dat hij afgelopen voorjaar besloot het liedblad te schenken aan de Leidse Universiteitsbibliotheek, waar het inmiddels onder signatuur Ltk. 2348 in de collectie is opgenomen en vanaf aanstaande maandag te raadplegen is via de Bijzondere Collecties.

De bewerking van het historielied waarvan het handschrift-Jochems een afschrift bevat kwam zo goed als zeker rond 1500 tot stand in Alkmaar. Waarom rond 1500? Dat blijkt uit de eerste strofe van het lied, waarin staat dat de beschreven gebeurtenissen zich ruim tweehonderd jaar na 1296 afpeelden. Waarom Alkmaar? Dat vergt wat meer toelichting. Aan het eind van de vijftiende eeuw werd in de Grote Kerk aldaar een tombe in het koor geplaatst (Afb. 4) die een grafzerk droeg met daarop het opschrift: 'Hier onder ist inghewant greven Florijs van Hollant. Verslagen wort van heer Gerrit van Velse'. Kort na de moord was het gebalsemde lichaam van de Hollandse graaf, aldus Melis Stoke in zijn vervolg op de *Rijmkroniek*, per schip overgebracht van het Gooi naar Alkmaar, waar het in de kerk werd opgebaard. Het stoffelijk overschot van de graaf werd op den duur van Alkmaar naar Rijnsburg getransporteerd om aldaar te worden begraven, maar de ingewanden bleven achter in Alkmaar. De Jochems-versie van het lied over graaf Floris bevat informatie die hierop aansluit. Al met al voldoende reden om aan te nemen dat de Jochems-versie van het lied rond 1500 in Alkmaar tot stand kwam.

Boven de tekst in het handschrift-Jochems noteerde de eigenaar van het zestiende-eeuwse liedblad dat hij het op 20 december 1577 had gekregen van zijn neef Augustijn van Teylingen Jacobsz. (1549-1625). Over die neef is meer bekend. Hij werd geboren in Alkmaar als zoon van Jacob van Teylingen (1516-1593) en was een kleinzoon van Augustijn van Teylingen (ca. 1475-1533), die rentmeester was van de graaf van Egmond en de abdij van Egmond, lid van de Alkmaarse vroedschap en vanaf 1508 wisselend thesaurier en burgemeester ter plaatse.¹ Deze trad in 1503 in het huwelijk met Judoca van Egmond van der Nieuburgh (1483-1556), een telg uit een van

de oudste en rijkste geslachten van Alkmaar.² Hun beider heraldische wapens werden in 1524 afgebeeld op de deuren van het Covelens orgel uit 1511 in de Grote Kerk te Alkmaar (Afb. 5), waar Augustijn van Teylingen kerkmeester was en waar hij in 1533 zou worden begraven, in dezelfde kerk dus waar enkele decennia tevoren de tombe ter nagedachtenis van Floris v was geplaatst.³

Afb. 5 Wapens op het Covelens orgel in de Grote Kerk te Alkmaar, J. Elsinga, ca. 2000. Foto. Collectie Regionaal Archief Alkmaar, RAA 011012654.

Afb. 6 Drieluik met Maria en het Kind, met op de zijpanelen knielend Augustijn van Teylingen en Judoca van Egmond, de opdrachtgevers, Jacob Cornelisz. van Oostsanen, ca. 1515. Olieverf op paneel, middenpaneel h. 420 mm x b. 320 mm, zijpanelen h. 500 mm x b. 170 mm. Berlijn, Gemäldegalerie, Staatliche Museen zu Berlin, inv.nr. 607.

De heraldische wapens op de deuren van het orgel waren niet de enige sporen die Augustijn en diens echtgenote nalieten. Jacob Cornelisz. van Oostsanen (ca. 1475-1533) schilderde omstreeks 1515 een drieliuk met Maria en het Kind (Afb. 6), waarop hij op de zijpanelen Augustijn van Teylingen en Judoca van Egmond – zijn opdrachtgevers – afbeeldde.⁴ Dezelfde kunstenaar vervaardigde nadien ook afzonderlijke portretten van beide echtelieden (Afb. 7 en 8).⁵ De humanist Arnoldus Buchelius zag in 1621 in Leiden hun portretten op de deurtjes van een schilderij van de Haarlemse schilder Jan Mostaert (ca. 1474-1552/53).⁶ Augustijn van Teylingen Jacobsz., de schenker van het handschrift-Jochems in 1577, was kortom afkomstig uit een aanzienlijk adellijk geslacht. Of de Jochems-versie van het historielied rond 1500 op instigatie van zijn Alkmaarse voorouders tot stand was gekomen is een hypothese die zich opdringt, maar vooralsnog niet te bewijzen valt.

Ook van Augustijn van Teylingen Jacobsz. (de schenker dus van het handschrift-Jochems in 1577 en kleinzoon van de Alkmaarse burgemeester) heeft een schilderij bestaan – of misschien bestaat het nog wel, maar weten we niet waar het zich bevindt. Hij stond daarop afgebeeld met zijn echtgenote. Zijn beeltenis is in elk geval bekend van een vroeg-zeventiende-eeuwse gravure (Afb. 9). Hij was actief als geneesheer en bierbrouwer in Haarlem, na eerst in Frankrijk de geneeskunde te hebben beoefend. Hij woonde in respectievelijk de Jansstraat en – op stand – aan het Spaarne, in het pand ‘het Seehardt’ en maakte aldus deel uit van de aanzienlijke bovenlaag van Haarlem.

De datum waarop Augustijn van Teylingen het handschrift-Jochems aan een familielid schonk – 20 december 1577 – herinnert aan een roerige periode in de Hollandse geschiedenis. Haarlem was vanaf 3 december 1572 belegerd door de Spanjaarden, wat op 13 juli 1573 leidde tot overgave van de stad. De Spaanse troepen belegerden vervolgens Alkmaar van 21 augustus tot 8 oktober 1573, maar zagen zich genoodzaakt het beleg

op te heffen nadat Willem van Oranje de dijken rond de stad had laten doorsteken. De Pacificatie van Gent (8 november 1576) en het Eeuwig Edict (12 februari 1577) leidden uiteindelijk tot het vertrek van de Spaanse troepen uit Haarlem. Op 20 december 1577 wisselde het liedblad van eigenaar.

Een belangwekkend detail in dit verband is dat de eerste strofe van een schimplied op Alva, de gevreesde Spaanse generaal en landvoogd over de Nederlanden – een lied dat voorkomt in de vroegste druk van het geuzenliedboek uit 1576 of 1577 – grote gelijkenis vertoont met de beginstrofe van de meest populaire versies van het lied over Floris v. Het is goed mogelijk dat men in de moord op graaf Floris destijds een parallel zag met de eigen tijd: landsheren die zich misdragen ten opzichte van hun onderzaten komen slecht aan hun einde.

Tijdens het beleg van Haarlem waren de Haarlems gravenportretten – een reeks van negentien grote panelen uit de late vijftiende eeuw – van de muur van de kloostergang van het karmelietenklooster gehaald om zo'n vijf jaar later in het nabijgelegen stadhuis te worden ondergebracht.⁷ Daarachter waren oude, vijftiende-eeuwse muurschilderingen van de graven van Holland tevoorschijn gekomen, die vanaf dan als authentieke portretten werden opgevat. De sensationele vondst leidde tot een ware hausse aan gedrukte voorstellingen van de Hollandse graven.⁸ Het was in deze Hollandocentrische atmosfeer dat in 1591 de *Rijmkroniek van Holland* voor het eerst in druk verscheen, met, zoals eerder opgemerkt, in een bijlage het historielied dat ons vanmiddag bezighoudt.

De hiervoor besproken functioneringscontext van het handschrift-Jochems maakt duidelijk dat het historielied over Floris v in de belangstelling stond in adellijke kringen. Deze elite belangstelling voor het lied in de zestiende eeuw vindt een vervolg in een aantal gegevens van rond 1600 inzake de Leidse receptie van het lied. Jan van der Does, die zijn medewerking verleende aan de uitgave van de *Rijmkroniek*

Afb. 7 Portret van Augustijn van Teylingen (ca. 1475-1533), onder meer burgemeester van Alkmaar en kerkmeester van de Grote Kerk aldaar, Jacob Cornelisz. van Oostsanen, ca. 1520. Olieverf op paneel, h. 510 mm x b. 345 mm. Collectie Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, inv.nr. 1625 (OK). Schenking J.B. Hoogeweegen / Fotografie: Studio Tromp.

Afb. 8 Portret van Judoca van Egmond van der Nieuburgh (1483-1556), burgemeestersdochter, echtgenote van Augustijn van Teylingen, Jacob Cornelisz. van Oostsanen, ca. 1530. Olieverf op paneel, h. 510 mm x b. 345 mm. Collectie Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, inv.nr. 1626 (OK). Schenking J.B. Hoogeweegen / Fotografie: Studio Tromp.

Afb. 9 Portret van Augustijn van Teylingen Jacobsz. (het Latijnse gedicht is van Symon Sovius (1552-1625), onderwijzer en priester te Haarlem), Cornelis van Kittensteyn, 1622. Gravure, plaatrand h. 191 mm x b. 131 mm. Amsterdam, Rijksmuseum, RP-P-OB-47.619.

van Holland uit 1591, waarin het historielied (de A-versie) als bijlage werd afgedrukt, was een Leidse humanist. De contrareformatorische theoloog, filosoof en predikant Adriaan Jorisz. Smout (1578/79-1646) noteerde de melodie van het lied in zijn Leidse studententijd (1595-1600) in het zogenoemde Luitboek van Thysius; dit handgeschreven boek werd in 1648 aangekocht door de Leidse boekverzamelaar Johannes Thysius en bevindt zich tot op de dag van vandaag in de Bibliotheca Thysiana. De Leidse drukker en latere hoogleraar Jan Theunisz. drukte en verspreidde het lied (de B-versie) rond 1600 op losse bladen. Kort daarop maakte een vooralsnog anonieme Leidse rederijker een bewerking van het lied die werd opgenomen in *Oudt Batavien nu ghenaeamt Holland* van Petrus Scriverius en Jacobus Duym – beiden actief in Leiden – een boek dat in 1606 verscheen bij de Leidse uitgever Andries Clouck. Scriverius refereerde zo goed als zeker aan het rederijkerslied in *Oudt Batavien*, toen hij de moord op Floris v ter sprake bracht in Orlers *Beschrijvinge der stad Leyden* uit 1614. Met al deze gegevens bevinden we ons in het milieu van Leidse studenten, geleerden en rederijkers.

De plaats van het rederijkerslied over Floris v in *Oudt Batavien* (1606) verdient nadere aandacht. Dit werk geeft een overzicht van de Hollandse geschiedenis, van de vroegste tijden tot en met de oorlog tegen Spanje. Scriverius' bijdrage betreft een geïllustreerde historisch-geografische beschrijving van de Bataafs-Romeinse voorgeschiedenis van Holland, waarin hij onder meer aandacht besteedde aan de geschiedenis van Leiden sinds de Oudheid. Duym voegde daar twee reeksen levensbeschrijvingen aan toe, met per heerser een portret en een kort inleidend gedicht. De eerste reeks heeft betrekking op de Hollandse graven, van Dirk I tot en met de Spaanse koning Philips II (1527-1598), de tweede reeks op de landvoogden en stadhouders in de Nederlanden vanaf Philips II; de landvoogden regeerden namens de Spaanse koning, de stadhouders deden dat namens de Staten-Generaal. Het lied over de moord op Floris v komt voor ter afsluiting van de levensbeschrijving van Philips II en functioneert daar als een indirecte waarschuwing:

zo kan het een landsheer vergaan die zich misdraagt. Opnieuw vormt de Tachtigjarige Oorlog het decor voor de receptie van het historielied over Floris v.

De toenemende populariteit van het historielied vanaf de vroege zeventiende eeuw kan voorts worden geïllustreerd aan de hand van het feit dat Pieter Cornelisz. Hooft, Suffridus Sixtinus en Joost van den Vondel de gebeurtenissen rond de moord op de Hollandse graaf als uitgangspunt kozen voor hun toneelwerk. In respectievelijk *Geeraerd van Velsen* (1613), *Geraert van Velsen lyende* (1628) en *Gysbreght van Aemstel* (1637) behandelen ze de gebeurtenissen in 1296 en kort daarna op verschillende manieren en vanuit verschillende gezichtspunten. De musicoloog Louis Grijp heeft laten zien hoe Hooft bij het schrijven van zijn *Geeraerd van Velsen* gebruik maakte van het historielied: aan het eind van het eerste bedrijf zingen de Amstellandse Jofferen een lied over graaf Floris en de verkrachting van Velsens echtgenote, waarin enkele passages voorkomen die schatplichtig zijn aan het lied. Grijp toonde bovendien aan dat het lied van de Amstellandse Jofferen werd gezongen op de melodie van het historielied. De treurspelen van Hooft, Sixtinus en Vondel werden tot in de tweede helft van de zeventiende eeuw opgevoerd in de Amsterdamse Schouwburg, soms afzonderlijk, maar heel vaak ook in wisselende combinaties.

Op basis van het voorgaande zou men allicht kunnen denken dat de zestiende en zeventiende eeuw anti-Floris waren, maar dat is een te eenvoudige voorstelling van zaken. Landsheren die zich slecht gedroegen tegenover hun onderzaten mochten dan te vrezen hebben voor uiteindelijke wraak, dat laat onverlet dat men ook in de zeventiende eeuw het idee huldigde dat een landsheer regeerde in opdracht van God. Vergeten we in dit verband niet dat de Spaanse koning Filips II als Habsburger gewoon door erfopvolging aan de macht was gekomen in de Lage Landen. Zo bezien kon de Tachtigjarige Oorlog en het afschudden van het Spaanse juk ook worden geïnterpreteerd als een opstand tegen de van God gegeven orde. Dat het de Republiek der Verenigde Nederlanden in economisch opzicht

zo voor de wind ging in de zeventiende eeuw, werd dan anderszinds weer gezien als een teken dat God welwillend toeliet wat er in de Republiek gebeurde.

Deze tegenstrijdige ideeën – toegespitst op de stof rond Floris v – komen op treffende wijze tot uitdrukking in een gedicht van Constantijn Huygens, die in 1626 bij Hooft op het Muiderslot logeerde en aldaar de nacht doorbracht in de kamer waar de Hollandse graaf kort voor zijn dood gevangen had gezeten. Huygens schreef over dit verblijf het gedicht ‘tSpook te Muiden’, waarin de auteur zich onder meer afvraagt:

Wie men schuldigst keuren magh,
Of den terger [Floris v], of den wreker [Velsen],
Of den echte-bande-breker [Floris v],
Of den breker van sijn' trouw,
Tegen 's lands heer, om een' vrouw [Velsen].

We mogen hierbij overigens niet vergeten dat Velsen (die in de parallel staat voor degenen die zich tegen de Spanjaarden verzetten) in alle versies en bewerkingen van het lied slecht aan zijn einde komt en dat de straf in de ton vanaf 1645 bovendien vaak werd afgebeeld. Een eenduidige verklaring voor de populariteit van het middeleeuwse historielied over Floris v in de zeventiende eeuw is kortom moeilijk te geven. Het lied riep tegengestelde emoties en interpretaties op.

Intussen bleef het lied populair en bleef het gedrukt en gezongen worden in de zeventiende en achttiende eeuw. Ook in kringen van geleerden bleef het lied aandacht trekken. Dat was begonnen met de uitgave van Spieghel en Van der Does van de *Rijmkroniek* in 1591, waarin het lied voor het eerst werd afgedrukt. De verklaring voor deze combinatie van een historiografische bron met een middeleeuws lied lijkt voor de hand te liggen. Stoke had kort na de gebeurtenissen uitgebreid verslag gedaan van de moord op Floris v, van de samenzwering, via de gevangename en ontvoering tot de moord, en ook nog het vervoer van het dode lichaam naar Alkmaar. Hij vermeldde

zelfs aanwezig te zijn geweest bij de bijeenkomst te Dordrecht waar Gerard van Velsen zijn bekentenis had afgelegd. Zijn zeer gedetailleerde verslag van de gebeurtenissen toont aan dat hij goed geïnformeerd was. Stoke laat er geen enkele twijfel over bestaan: Velsen was de moordenaar, de kwade genius die alles in gang had gezet.

Opmerkelijk is echter dat Stoke met geen woord rept over het motief dat Velsen gehad zou kunnen hebben voor zijn abjecte daad. Waar Stoke in alle talen over zweeg – kennelijk om zijn publiek niet voor het hoofd te stoten – werd echter op aanschouwelijke wijze uit de doeken gedaan in het historielied, dat rond dezelfde tijd als Stokes vervolg op de *Rijmkroniek* ontstond. Het stilzwijgen van Stoke op dit punt zal de reden zijn geweest voor Spieghel en Van der Does om het historielied als bijlage op te nemen in hun uitgave van de *Rijmkroniek*. Zij beschouwden het lied als historische bron die sprak waar Stoke zweeg.

Bij dit alles dienen we ons nog te realiseren dat het historielied rond 1440 van invloed was geweest op het zogenoemde *Goudskroniekje* en dat het verkrachtingsverhaal via die tekst was doorgedrongen in de Hollandse historiografie en onder meer terecht was gekomen in de *Divisiekroniek* (1517) van Cornelius Aurelius, een kroniek die tot in de negentiende eeuw mateloos populair zou blijven, ook in het onderwijs. Stokes zwijgen waar anderen spraken kon in de late zestiende eeuw dus niet anders dan als problematisch worden ervaren.

Ook de oudheidkundige Cornelis van Alkemade, werkzaam in Rotterdam, verzorgde een uitgave van de *Rijmkroniek van Holland*, inclusief Stokes vervolg. Zijn editie uit 1699 bevatte diverse ‘Bylagen betreffende de samen-sweeringe en uitspatende woede der Hollandse edelen met de opgevolgde moord van Floris de V, grave van Holland’, waaronder het Leidse rederijkerslied uit de vroege zeventiende eeuw en een andere versie (de C-versie) van het historielied. Van Alkemade's belangstelling voor het lied verflauwde daarna geenszins, want tussen 1719 en 1727 maakte hij afschriften van de A-versie, het Leidse

rederijkerslied en de Jochems-versie. Voor de Jochems-versie had hij de beschikking over het thans in Leiden bewaarde handschrift-Jochems, dat hij als legger gebruikte. Dat blijkt uit de opschriften die de tekst vergezellen, maar ook uit een fout die hij klakkeloos overnam. Ook Gerard Meerman (1722-1771), pensionaris van Rotterdam, kende de Jochems-versie. Deze kwam voor in een handschrift in zijn bezit dat hij noemt in een brief van 16 september 1754 aan Balthazar Huydecoper (1695-1778) die er interesse voor toonde en aan wie hij het handschrift uitleende. Of dit handschrift nog bestaat? Wie zal het weten. Het historielied over Floris v circuleerde in de achttiende eeuw dus in verschillende versies en bewerkingen in kringen van historisch geïnteresseerde geleerden.

Conclusie

De casus van het historielied over Floris v leert ons – samen-vattend – dat naast ‘gewone mensen’ ook vroegmoderne edel-lieden, geleerden en dichters het historielied kenden, dat niet alleen als spiegel voor de eigen tijd functioneerde, maar ook werd opgevat als historische bron die informatie bood die bij Stoke ontbrak. De casus illustreert op treffende wijze hoezeer literatuur en historiografie soms nauw met elkaar verweven zijn. Het voorgaande biedt ook stof voor de volgende, meer algemene overdenking.

Schoulers waarop we staan

Van Alkemade's afschrift van de Jochems-versie van het historielied wordt genoemd door G.D.J. Schotel in diens *Leven, gedrukte werken en handschriften van Cornelis van Alkemade en Pieter van der Schelling* uit 1833, daarna is deze bewerking van het lied vergeten, tot aan de herontdekking in privébezit van het handschrift-Jochems aan het eind van de twintigste eeuw.⁹ Uit dit voorbeeld moge blijken dat we de secundaire literatuur uit de negentiende eeuw onvoldoende op ons netvlies hebben staan.

Jonckbloet heeft onderzoekers van de ‘oude school’ – waartoe ook Schotel behoorde – wellicht wat al te zeer in de schaduw geplaatst en daarmee aan de aandacht van latere onderzoekers onttrokken.¹⁰ Met de aanduiding ‘oude school’ bedoelde hij zijn directe voorgangers, die zich in de eerste vier decennia van de negentiende eeuw met de Middelnederlandse letterkunde hadden beziggehouden. Aan deze pioniers kunnen de vroegmoderne geleerden en hun boekenbezit worden toegevoegd, die veel meer aandacht verdienen dan thans het geval is.¹¹ Historiografische teksten, rechtsteksten en soms ook artesteksten uit de Middeleeuwen trokken vanaf de zestiende eeuw hun aandacht, maar het is in diezelfde kringen dat zich in de achttiende eeuw belangstelling begint af te tekenen voor Middelnederlandse teksten die we tegenwoordig tot de fictionele literatuur rekenen. Denk aan het vroeg-achttiende-eeuwse initiatief van de Amsterdamse schilder en graveur Arnoud van Halen (1673-1732) van het Panpoëticon Batavum, een kabinet in de traditie van de vroegmoderne kunst- en rariteitenkabinetten waarin hij vele geschilderde portretjes verzamelde van dichters en dichtersessen, onder meer die van Jacob van Maerlant en Melis Stoke.¹² Denk aan de belangstelling van Isaac le Long (1683-1762) voor Middelnederlandse bijbelhandschriften en aan Zacharias Henric Alewijn (1742-1788), wiens Middelnederlandse handschriften met literaire teksten een veilig heenkomen vonden in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde.¹³ Vroeg-negentiende-eeuwse vakbeoefenaren en de door hen geproduceerde secundaire literatuur en vroegmoderne geleerden en verzamelaars van Middelnederlandse handschriften vormen een onderdeel van onze vakgeschiedenis en de pre-historie daarvan, een terrein dat beslist meer aandacht verdient. Het zijn immers ook hun schoulers waarop we staan.¹⁴

Maar genoeg! Ik kom thans aan het slot van mijn rede, waarin ik woorden van dank wil uitspreken.

Dankwoord

Waarde Van Oostrom. Tijdens een van onze eerste contacten vroeg je me of ik wilde promoveren. Deze vraag heeft me destijds het nodige zelfvertrouwen gegeven en feitelijk doen kiezen voor het pad van de wetenschap. Na mijn promotie in 1990 vormde het Pionier-project Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen, waar je me vanaf het begin nauw bij betrok, voor mij een belangrijke leerschool. Onze collegiale en vriendschappelijke omgang duurt nu al ruim veertig jaar, ik ben je daarvoor zeer erkentelijk.

Mijn band met de Leidse Universiteit dateert al van 1977, het jaar waarin ik aankwam als student. De liberale, hier en daar nog traditionele sfeer van Leiden sprak me aan, ik voelde me hier thuis, maar dat had paradoxaal genoeg ook te maken met de wijze waarop de Academie zich op gezette tijden weloverwogen openstelde voor verandering en modernisering. Ik ben er trots op deel te mogen hebben uitgemaakt van de rijke geschiedenis en cultuur van deze oude universiteit. Of het nu de context van de opleidingen Neerlandistiek betrof, die van het onderzoeksinstituut LUCAS (of de voorgangers daarvan), van de Faculteit Geesteswetenschappen of de Universiteit als geheel: overal ontmoette ik collega's met wie het prettig samenwerken was. De paar keren dat ik voor een acuut probleem een direct beroep deed op het College van Bestuur ontving ik per ommegaande constructieve en behulpzame reacties. Heel veel dank daarvoor.

Mijn collega's van de sectie Oudere Nederlandse Letterkunde dank ik voor het vertrouwen dat ze in me hebben gesteld, voor de ruimte die ze me hebben geboden en voor de vriendschap die zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld en verdiept. In het begin waren dat – naast Frits van Oostrom – mijn oud-docenten Bert van Selm (en diens opvolger Berry Dongelmans), Karel Bostoën, Ton Harmsen en Ludo Jongen. Zij werden naderhand opgevolgd door mijn maar iets jongere collega's Geert Warnar en Olga van Marion, recent aangevuld met de

nog weer jongere Bram Caers en Jelmar Hugén. Ik prijs me gelukkig dat jullie mijn collega's waren. Dat geldt bij uitbreiding ook voor alle neerlandistische collega's, inclusief degenen die allang met pensioen zijn, en evenzeer voor de promovendi die ik mocht en mag begeleiden, alsook degenen die door verdriete omstandigheden de eindstreep niet konden halen. Met één van hen, de boekhistorica Anna Dlabáčová, zal ik de komende jaren nog blijven samenwerken in haar ERC-project 'Pages of Prayer', een project over Middelnederlandse getijdenboeken in handschrift en druk.

Een bijzonder woord van dank geldt Paul Hoftijzer, met wie ik ruim vijftien jaar curator mocht zijn van de Bibliotheca Thysiana. Onze liefde voor de bibliotheek, voor teksten, boeken en geschiedenis mondde uit in diverse publicaties en een hechte vriendschap.

Redacteurschappen van tijdschriften en boekenreeksen, het lidmaatschap van geleerde genootschappen, gastdocentschappen buiten Nederland: de contacten met tal van collega's in binnen- en buitenland die daardoor ontstonden zijn me bijzonder dierbaar.

Bedankt studenten, voor de discussies die we vanaf 1985 hebben gevoerd. Het handwerk van de filologie blijft fascinerend. Het ontcijferen van wat er in middeleeuwse en vroegmoderne handschriften en oude drukken staat, het lezen en begrijpen van de oudere fasen van het Nederlands, het rekening houden met de mediale en literaire context waarin teksten verschijnen, het kritisch tegen het licht houden van mogelijke interpretaties, ook in combinatie met moderne theorievorming: het zijn vaardigheden die geduld, precisie en creativiteit vereisen en als zodanig ook buiten de mediëvistiek van pas komen, zeker in de snelle tijd waarin we leven.

Ik verwees al even naar mijn aankomst als student in Leiden in 1977. Daarvóór was er natuurlijk ook een geschiedenis. Ik denk hier mijn al te lang geleden overleden ouders en degenen

die hebben bijgedragen aan mijn opvoeding en bedank hen voor alles wat ze voor me hebben gedaan en betekend. Dankbaar ben ik ook alle onderwijzers en leraren, in het bijzonder degenen die me de waarde van literatuur hebben bijgebracht.

Ten slotte is er de kring van familie en vrienden, de kring die het leven extra mooi maakt en kleur verleent. Bedankt lieve dochters, Karlijn en Eva, voor jullie aandacht, nuchterheid en humor. Bedankt lieve kleinkinderen, Noah, Lizzy, Oliver en Jip, voor alle vrolijkheid en levenslust. En als laatste natuurlijk Irene: dank voor alles en voor het vele dat we al ruim 45 jaar delen.

Ik heb gezegd.

Noten

In deze afscheidsoratie neem ik een voorschot op het binnenkort te verschijnen boek *Floris v ontvoerd en vermoord. Versies en bewerkingen van een middeleeuws historielied*. Voor een gedetailleerde verantwoording verwijs ik in algemene zin naar deze toekomstige publicatie. Alleen gegevens die in het boek niet of minder uitgebreid aan bod komen worden hier van een verwijzing voorzien. Alle hieronder genoemde internetadressen zijn voor het laatst gecontroleerd op 31 augustus 2024.

- 1 In chronologische volgorde: voor Augustijn van Teylingen (ca. 1475-1533), zie: Paul Baris, 'Stamboom Baris', database, *Genealogie Online* (<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-baris/I47565.php>) en Richard Remmé, 'Genealogy Richard Remmé, The Hague, Netherlands', database, *Genealogie Online* (<https://www.genealogieonline.nl/genealogie-richard-remme/I70492.php>), met veel biografische informatie; voor Jacob van Teylingen (1516-1593), zie: Baris, 'Stamboom' (<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-baris/I47571.php>); voor Augustijn van Teylingen Jacobsz. (1549-1625), zie: idem (<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-baris/I55471.php>). Over de vroege Augustijn, zie: C.W. Bruinvis, 'Teylingen, Augustijn van (1)', in: P.C. Molhuysen en P.J. Blok (red.), *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*. Dl. 2. Leiden: A.W. Sijthoff, 1912, kol. 1423; in dezelfde bron (kol. 1422-1423) door dezelfde auteur ook over de latere Augustijn ('Teylingen, Augustijn van (3)').
- 2 Voor Judoca van Egmond van der Nieuburgh (1484-1556) (naamsvariant: Joosgen Jansdr. van Egmond van Nyenburch), zie: Baris, 'Stamboom' (zie noot 1) (<https://www.genealogieonline.nl/stamboom-baris/I43305.php>). In het Rijksmuseum (Amsterdam) bevindt zich een portret Van Judoca's vader, Jan Gerritsz. van Egmond van de Nyenburch (1450-1523) van – ook weer – Jacob Cornelisz. van Oostsanen, zie: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-3838>. Daantje Meuwissen en Matthias Ubi, 'Portret van Jan Gerritsz van Egmond van de Nijenburg', in: Yvonne Bleyerveld (red.), *Jacob Cornelisz. van Oostsanen (ca. 1475-1533). De Renaissance in Amsterdam en Alkmaar*. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2014, p. 229 -231 (nr. 32a-c) wijzen erop dat van dit schilderij vier versies bestaan (ze beelden er drie af). Het origineel bevindt zich in het Rijksmuseum en wordt gedateerd ca. 1518.
- 3 Voor de heraldische wapens op het orgel, zie: C.W. Bruinvis, 'Teylingen, Augustijn van (1)' (zie noot 1), kol. 1422 en P.C. Bloys van Treslong Prins en J. Belonje, *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Noord-Holland*. Dl. 1. Utrecht: A. Oosthoek, 1928, p. 20 en Emmy Reijngoud-Posthuma, 'Familiewapens in Alkmaar', in: Gonna de Reus, Harry de Raad, Carolien Roozendaal [e.a.] (red.), *Machtig & prachtig Alkmaar*. Alkmaar: Gemeente Alkmaar, 2013, p. 136-171, m.n. p. 168-171. Augustijn van Teylingen begraven in de Grote Kerk te Alkmaar, zie: Remmé (zie noot 1).
- 4 Berlijn, Gemäldegalerie, Staatliche Museen zu Berlin, inv. nr. 607. Vgl. Hilde Gilissen, 'Maria met Kind en Augustijn van Teylingen en Judoca van Egmond van de Nijenburg', in: Bleyerveld, *Jacob Cornelisz. van Oostsanen* (zie noot 2), p. 218 (nr. 26). Het drieliuk, dat wordt geïnterpreteerd als memorietafel, bevond zich in 1621 te Leiden in het bezit van de humanist Theodorus Schrevelius.
- 5 Vgl. <https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/2535/portret-van-augustijn-van-teylingen> (ca. 1520) en <https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/2538/portret-van-judoca-van-egmond-van-der-nieuburgh> (ca. 1530). Vgl. Daantje Meuwissen, 'Portretten van Augustijn van Teylingen en Judoca van Egmond van de Nijenburg', in: Bleyerveld, *Jacob Cornelisz. van Oostsanen* (zie noot 2), p. 284-285 (nr. 61a en b). Meuwissen pleit voor een datering ca. 1533 en zegt erbij dat als haar hypothese klopt beide portretten niet van Jacob Cornelisz. van Oostsanen zijn. Ik volg vooralsnog de dateringen op de website van Museum Boijmans Van Beuningen. Jacob Cornelisz. van Oostsanen vervaardigde ca. 1516-1519 tevens de gewelfschildering 'Het Laatste Oordeel' (van ruim honderd vierkante meter)

- in de Grote Kerk te Alkmaar, vgl. het catalogusgedeelte in: Bleyerveld, *Jacob Cornelisz. van Oostsanen* (zie noot 2), p. 228-229 (nr. 31); zie tevens p. 141-147.
- 6 Bruinvis, 'Teylingen, Augustijn van (1)' (zie noot 1), kol. 1422.
 - 7 Wim van Anrooij, 'Waar en wanneer ontstond de reeks?', in: idem (red.), *De Haarlemse gravenportretten. Hollandse geschiedenis in woord en beeld*. Hilversum: Verloren, 1997 (Middeleeuwse studies en bronnen, 49), p. 11-19, m.n. p. 12-13.
 - 8 Jan de Jong, 'Gravenportretten in de zestiende en zeventiende eeuw', in: Van Anrooij, *De Haarlemse gravenportretten* (zie noot 7), p. 78-92 (met samenvattend schema op p. 92).
 - 9 Een vergelijkbaar geval is de herontdekking van het Leidse rederijkerslied over de moord op Floris v door Jan Willem Verkaik, vgl. diens *De moord op graaf Floris v*. Hilversum: Verloren, 1996 (Middeleeuwse Studies en Bronnen, 47), p. 32 en de bijbehorende noot 57. Het rederijkerslied werd voor het laatst in 1856 genoemd door de germanist August Heinrich Hoffmann von Fallersleben, die er overigens weinig waarde aan toekende, vgl. diens *Horae belgicae*. Dl. 2, *Niederländische Volkslieder*. 2e dr. Hannover: Carl Rümpler, 1856. (Fotomech. herdr. Amsterdam: Rodopi, 1968; 12 dln. in 3 bnd., dl. 2 in bnd. 1), p. 22.
 - 10 Wim van Anrooij, 'Liefhebbers versus wetenschap. W.J.A. Jonckbloet en de polemieek als rookgordijn', in: S. Fagel, A.A.P. Francken en R. Honings (red.), *Strijd! Polemieek en conflict in de Nederlandse letteren*. Leiden, Leiden University Press, 2012, p. 68-75.
 - 11 Zie binnenkort ook de in 2025 te verdedigen dissertatie van Era Gordeau, waarin onder meer aandacht wordt besteed aan de na-middeleeuwse receptie van *Der leken spiegel* van Jan van Boendale.
 - 12 Het kabinet werd in 1772 aangekocht door het Leidse dichtgenootschap Kunst Wordt Door Arbeid Verkegen. Tijdens de buskruitrampe op 12 januari 1807 raakte het zwaar beschadigd. Wat er nog van over is wordt tegenwoordig bewaard in het Rijksmuseum te Amsterdam. Zie voor deze informatie en voor de verdere geschiedenis van het kabinet <https://www.schrijverskabinet.nl>.
 - 13 Zie: Isaac le Long, *Boek-zaal der Nederduytsche bybels* [...]. Amsterdam: Hendrik Vieroot, 1732 (ex. Leiden, Universiteitsbibliotheek, 190 D 19) en A.Th. Bouwman, 'Het legaat-Alewijn', in: Berry Dongelmans, Frits van Oostrom en Peter van Zonneveld (red.), m.m.v. Marco de Niet, *Dierbaar magazijn. De bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1995, p. 25-26.
 - 14 Denk alleen al aan de vele onuitgegeven geleerdenbrieven, waar de bloemlezing *Verjaard briefgeheim. Brieven aan B. Huydecoper* van Henri A. Ett (Amsterdam/Antwerpen: Wereld-Bibliotheek, 1956) een inkijkje in biedt. Zie recent de door Rita Schlusemann bezorgde uitgave van de correspondentie van de gebroeders Grimm met vroeg-negentiende-eeuwse Nederlandse en Vlaamse vakbeoefenaren *Jacob und Wilhelm Grimm, Briefwechsel mit niederländischen und belgischen Gelehrten*. Hildesheim/Zürich/New York: Olms-Weidmann, 2016 (Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, Werke, Abteilung IV, Briefwechsel), 2 dln. die illustreert wat er te oogsten valt.

- 1984 Doctoraal Nederlandse taal- en letterkunde Universiteit Leiden
- 1988-1989 Universitair docent Universiteit Utrecht
- 1989 Universitair docent Universiteit Leiden
- 1990 Promotie Universiteit Leiden; promotor F.P. van Oostrom
- 1991 Lid Maatschappij der Nederlandse Letterkunde
- 1995-1996 Fellow Netherlands Institute for Advanced Studies in the Humanities and Social Sciences te Wassenaar
- 2003 Universitair hoofddocent Universiteit Leiden
- 2004 Hoogleraar Nederlandse letterkunde tot de Romantiek Universiteit Leiden
- 2004 Lid Teylers Tweede Genootschap
- 2008 Curator Bibliotheca Thysiana
- 2009 *Membre associé*, sinds 2013 *Académicien* van de Académie Internationale d'Héraldique
- 2010 Fellow Netherlands Institute for Advanced Studies in the Humanities and Social Sciences te Wassenaar
- 2015 Lid Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen

Een middeleeuws historielied in de Vroegmoderne Tijd

Heel wat Middelnederlandse liederen vonden hun weg naar de Vroegmoderne Tijd. Als voorbeelden van oude muziek worden ze ook tegenwoordig soms nog uitgevoerd. Het historielied over de moord op de Hollandse graaf Floris V († 27 juni 1296) is daar een voorbeeld van. Het bijzondere van dit lied is gelegen in de omstandigheid dat het van de zestiende tot en met de achttiende eeuw niet alleen op straat, in de kroeg en elders gezongen werd, maar ook belangstelling wekte bij de adel en bestudeerd werd en van commentaar voorzien in kringen van geleerden. Het oude lied bood namelijk een antwoord op de vraag die Melis Stoke rond 1300 onbeantwoord liet in zijn vervolg op de anonieme *Rijmkroniek van Holland*, die kort tevoren aan het Hollandse hof was ontstaan. Stoke gaf in dat vervolg een uitvoerige beschrijving van de gebeurtenissen rond 1296. Hoewel hij Gerard van Velzen aanwees als de aanstichter van al het kwaad, zweeg hij als het graf over de vraag waarom Velsen tot zijn daad was overgegaan. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog bood het historielied een spiegel voor de strijd tegen de Spanjaarden en vormde aldus een voedingsbodem voor de identiteitsvorming in de Republiek. Het vormt daarmee een illustratie van het inzicht dat aandacht voor het verleden altijd ook verbonden is met eigentijdse preoccupaties.

